

Skickligt dolt bakom

Stina Oscarson försökte med hjälp av offentlighetsprincipen granska vad som låt till grund för utredaren Lars-Erik Lundins beslut att avråda Sverige från att skriva under FN:s konvention om kärnvapenförbud – det visade sig vara omöjligt.

Hur ofta möts inte en politiskt känslig fråga med budskapet att man tillsätter en utredning och som fri intellektuell borde jag väl egentligen välkomna varje sådant initiativ. En utredning innebär ju trots allt en möjlighet att inhämta kunskap från alla sidor, våga för och emot innan beslut fattas. Så åtnjöt också svenskt utredningsväsende en gång ett mycket högt anseende men idag är det snarast tvärtom. Det kan ibland framstå som de främsta orsakerna till att idag tillsätta en utredning är: antingen att man rent politiskt

taktiskt behöver markera att man tar en fråga på allvar, men inte är beredd att göra något åt den och därför söker vinna tid så det hela kan falla i glömska. Alternativt att man redan har beslutat att genomföra något relativt kontroversiellt och behöver stöd för detta genom att kunna hänvisa till experter i en ”oberoende” utredning. Två färska exempel: Man utreder inte OM straffrabatten för unga ska slopas, utan HUR och man inväntar inte utredningen om begränsningar av strejkrätten, innan ministrar slår fast att strejkrätten måste begränsas. Ofta ser vi enmansutredningar och att direktiven med större eller mindre tydlighet pekar mot det resultat man önskar se.

NÄVAL. I samband med att utredningen om huruvida Sverige ska ratificera konventionen om förbud för kärnvapen blev klar fick jag i alla fall anledning att fundera lite närmare på just detta med statliga utredningar.

Jag delar, vilket jag skrivit om tidigare, inte utredarens bedömning i sak men det är inte problemet här. Det jag däremot undrar över är hur det är möjligt att komma fram till detta: att vi inte bör skriva under ett förbud mot kärnvapen för vår säkerhets skull. Vad bygger denna utredning på egentligen? Vilka personer och organisationer har Lars-Erik Lundin träffat under resans gång. Vilka

har han på olika sätt låtit sig påverkas av. Vem kan ha ett intresse av att han kommer fram till dessa slutsatser? Och då utredningen i sig är mycket bristfällig vad gäller att ange källor börjar jag ett mindre detektivarbete.

EFTERSOM DETTA ÄR en statlig utredning borde Lundins e-post vara offentlig handling tänker jag. Dubbelkollar detta med expert på offentlig rätt och det stämmer. Frågan är då bara vilken e-post adress han använt. Jag vet att när jag själv i samband med att utredningen tillsattes ville boka ett möte med Lundin och ringde UD blev hänvisad till hans privata gmail. Det är också denna privata e-postadress alla jag talat med som varit i kontakt med Lundin använt.

Det ska dock inte spela någon roll säger min expert om kontot varit privat. Alla mail av intresse för utredningen måste diarieföras. Jag skriver därför till UD och ”begär ut all e-post från det konto Lundin använt under tiden för utredningen.”

Svaret jag får är att ”utredningen blev klar i januari 2019 och samband med detta löpte Lars-Erik Lundins förordnande ut och samtidigt avslutades hans e-postkonto. Eftersom e-postkontot upphört är det inte möjligt att eftersöka mail från detta konto. Det är inte heller möjligt att ta fram en e-postlogg för utredningstiden. Din begäran kan därför inte efterkommas.”

Jag har i samma mail också ställt en fråga om den referensgrupp som det i direktiven står att Lundin ska ha till sitt förfogande och som jag fått reda på enbart bestått av FOI, ISP och Strålskyddsmyndigheten. Vilka har tillsatt denna och vad har sagts på dessa möten?

Här får jag svaret att ”kontakterna med referensgruppen varit informella och utfördes utan protokoll.” Ok. Saknas det anteckningar så gör det, men svaret gällande e-posten har jag svårt att acceptera och skriver tillbaka till UD:

sekretessen

”Hej och tack för svar.

Har dock en följdfråga som gäller Lundins e-post.

Jag finner det mycket märkligt att det inte skulle gå att eftersöka epost när ett konto avslutats. Och om det är så finner jag det än märkligare att kontot avslutats för då innebär det ju att en statlig utredares källmaterial upphört att vara offentlig handling när uppdraget avslutats. Och i så fall undrar jag hur detta går ihop med offentlighetsprincipen. Utöver detta säger alla personer från en rad olika organisationer jag talat med och som haft kontakt med Lundin under utredningens gång att de använt hans gmail. Det var också denna adress jag själv uppmanats söka honom under förra året. Vilket jag gjorde. Och jag har ingenstans kunnat hitta en hänvisning till någon annan e-post adress.

Tacksam för ett klargörande i denna fråga.

Vänligen Stina”

MEDAN JAG INVÄNTAR svar hinner jag också få reda på att allt material av intresse för utredningen efter avslutat arbete ska samlas i något som tryckfrihetsexperten Nils Funcke kallar en ”svart låda” och lämnas till Riksarkivet. Mail, mötesanteckningar, promemorior mm. Och eftersom utredningen avslutades för tre månader sedan borde så ha gjorts och allt material jag söker borde finnas där. Det gör det dock inte och jag kontaktar då Lundin direkt för att fråga om han överlämnar sitt underlag och passar då även på att fråga vilken mail han använt. Han svarar med vändande post: *”Hej frågan om vilket material som lämnas ut har redan ställts av andra och tror jag besvarats av UD. Jag är numera inte anställd där.”* På detta svarar jag *”Tack Lars-Erik. Jag har givetvis kontakt med UD men de verkar inte ha så bra koll så jag tänkte då att du själv borde veta om du överlämnat materialet och vilket e-post konto du använt under tiden som utredare.”*

Vänligen Stina

På detta får jag inget svar.

Jag ringer då Inga-Britt Ahlenius, tidigare generaldirektör för Riksrevisionsverket, för att få reda på vad som egentligen gäller. Ska underlaget till en utredning sparas? Hur stark är egentligen offentlighetsprincipen? Hon berättar då om en artikel hon skrev på DN debatt i början av 2000-talet med rubriken ”Rätten att granska tomma skåp” (DN 20040423) Jo, visst vi har en mycket stark offentlighetsprincip menar hon, men det är samtidigt detta som gör att den håller på att undergräva sig själv. Material som ligger till underlag för en utredning ska som jag fått veta sparas. Det stämmer. Men problemet är att det är utredaren själv som är ansvarig för detta och hen har då rätt att enligt gallringsprincipen ta bort sånt som kan betraktas som arbetsmaterial. Och eftersom man som utredare vet att allt omedelbart blir offentligt är det lätt att utredaren för att slippa kritik gallrar mycket hårt. Och dessutom, säger hon, ser alla som vill föra fram något känsligt till att inte kommunicera via mail för att slippa att det blir offentligt. Detta sammantaget kommer göra det mycket svårt för dem som i framtiden vill ta reda på de verkliga grunderna till att beslut idag fattas.

HUR SOM HELST, frågan är nu vad Lundin har sparat och var detta finns. Och denna gång ringer jag UD. De säger att det inte stämmer att de ska överlämna underlaget för sina utredningar till riksarkivet men att allt material som utredaren sparat, arkiveras hos dem i något som kallas ett ärende. Mitt nästa

steg blir sålunda att begära ut hela detta ärende.

Därefter tar det en dryg månad innan jag slutligen får ut underlaget. Med stor spänning och hopp om att äntligen få syn på vad som ligger till grund för Lundins slutsatser öppnar jag materialet. Det är snabbt genomgången och jag förstår med ens innebörden Ahlenius artikel: ”Rätten att granska tomma skåp” Det som sparats för eftervärlden handlar om totalt nio mail som i huvudsak skickats från fredsorganisationer inom det civila samhället. Och av de tankar de framför finns knappt ett spår i utredningen. Utöver dessa mail får jag ett brev från UD där de skriver att:

”Du har hos Utrikesdepartementet begärt att få ta del av allt material som ligger till grund för ärende UD2018/02136/NIS.

Utrikesdepartementets bedömning. Allmänna handlingar som motsvarar din begäran har påträffats.

I handlingarna förekommer uppgifter som rör Sveriges förbindelser med en annan stat. Eftersom det kan antas att det stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet

om vissa uppgifter röjs gäller sekretess för dessa enligt 15 kap. 1§ offentlighets och sekretesslagen (2009:400)”

Här, skickligt dolt bakom sekretessen, ligger alltså det som hade kunnat återstå när utredaren själv gallrat bort det han

tyckte passade för folket och eftervärlden att få vetskap om.

Så långt sträcker sig offentlighetsprincipen när det verkligen gäller.

*Stina
Oscarson*

